

Бондарчук Н.В.,
к.е.н., доц., докторант
Рада по вивченню продуктивних
сил України НАН України

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Виділено основні напрями удосконалення державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів України на основі антикризового управління.

Выделены основные направления усовершенствования государственной политики развития инновационного потенциала регионов Украины на основе антикризисного управления.

The basic directions of improvement of a state policy of development of innovative potential of regions of Ukraine on the basis of anti-recessionary management are allocated.

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою успішності функціонування регіональної інноваційної системи є цілеспрямоване формування інноваційного інституційного середовища в регіоні, що виявляється у дії інституційного механізму, основу якого становлять інститути формального (законодавчі і регуляторні норми й установи) і неформального (традиції, менталітет, інноваційна культура) типів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукою накопичено багатий досвід, що дає змогу охарактеризувати основні інструменти формування та реалізації державної політики розвитку інноваційного потенціалу. Водночас недостатньо розробленими залишаються питання щодо розробки дієвого механізму здійснення державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів України на основі

Постановка завдання. Визначити основні напрями удосконалення державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів України на основі антикризового управління.

Виклад основного матеріалу. Серед конкретних стратегічних механізмів і засобів забезпечення функціонування регіональної інноваційної системи можна виділити:

– формування довгострокових і середньострокових пріоритетів інноваційного розвитку економіки й соціальної сфери з концентрацією на них відповідних ресурсів, підтримкою результатів, а не окремих колективів;

– стимулююче законодавство;

– розробку та реалізацію концепції партнерства держави і бізнесу в досягненні стратегічних цілей на базі формування комплексних інтеграційних програм і проектів у регіоні;

– формування внутрішнього ринку споживання результатів

інноваційної діяльності;

– територіальну та продуктово-технологічну кластеризацію інноваційної діяльності у вигляді територій інноваційного розвитку й промислово-технологічних кластерів малого, середнього (технопарки, технополіси та ін.) й великого (дослідні центри і корпоративні університети) бізнесу;

– розвиток фондового ринку і ринку венчурного капіталу;

– створення та розвиток інфраструктури підтримки інноваційної діяльності в регіоні.

Регіональна інноваційна стратегія повинна стати частиною стратегії розвитку регіону. Пріоритетними напрямками розвитку регіону при цьому є:

– стимулювання існуючих регіональних компаній до використання інновацій;

– стимулювання створення малих інноваційних підприємств;

– залучення зовнішніх інвестицій у високотехнологічну сферу;

– створення ефективної інфраструктури для підтримки інновацій;

– підвищення рівня інноваційної культури в регіоні [4].

Головними напрямками удосконалення державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів України на основі антикризового управління є наступні.

Першим напрямом, що стимулює інноваційний розвиток у регіоні, є формування інноваційного попиту. Допомога державних і регіональних органів влади у формуванні попиту на інноваційну продукцію має відбуватися через державне (муніципальне) замовлення, надання пільг споживачам інноваційної продукції, організацію рекламних кампаній та PR - акцій. Нажаль, важливість формування інноваційного попиту в інноваційному процесі сьогодні недооцінюється державними органами влади.

Другим напрямом, що стимулює інноваційний розвиток у регіонах, може бути стимулювання створення малих інноваційних підприємств. Їх розвиток – реальна можливість комерціалізації розробок наукових організацій. Малі підприємства створюють базу для майбутнього економічного потенціалу регіонів. Зростання їх інноваційності створює новий імідж будь-якого регіону України, економічний розвиток яких здійснюється за рахунок використання знань. Це також збільшення внеску в економічний розвиток, зростання податкової бази, створення нових робочих місць. Реалізація цього напрямку вимагає введення у вузах курсів з інноваційного підприємництва, зокрема, з використанням форми майстер-класів реальних успішних підприємців.

Третій напрям – залучення інвестицій переважно у високотехнологічну сферу. Цей напрям, з одного боку, використовує результати вищевикладених напрямів, а з іншого – підсилює їх можливості. Його реалізація вимагає організаційної та фінансової підтримки з боку органів державної влади, розвитку міжнародних контактів у вибраних секторах, аж до створення інноваційних центрів і

спеціалізованих агентств для просування інвестиційної привабливості регіонів України. Необхідне формування умов для залучення інвестицій великих компаній у розробку й упровадження інноваційних продуктів [3].

Слід підкреслити, що на всіх рівнях управління розвитком інноваційного потенціалу немає консенсусу щодо обсягів фінансування з боку держави, фінансово-кредитних установ, самих підприємницьких структур.

Для багатьох регіонів України досить актуальною залишається проблема збільшення обсягів фінансування. Для отримання бюджетних кредитів необхідне відповідне забезпечення, перелік якого обмежений бюджетним законодавством, а сподіватися кредитні організації, які тут працюють, немає можливості через їх слабкість.

Так, останніми роками кредити місцевих банків мали дуже малу частку в різних регіонах, наприклад Дніпропетровській, Донецькій, Запорізьких та інших областях. До того ж, здійснюючи консервативну інвестиційну політику, банки практично всі інвестиції скеровували на боргові зобов'язання і приблизно десяту їх частину – в акції, переважно великих підприємств ресурсного сектора економіки області. Проте, фінансово-кредитні установи можуть діяти за двома основними напрямками: створювати інноваційні підприємства і брати участь в їх статутних капіталах; видавати кошти на регіональні інвестиційні програми, що мають інноваційні складові. Регіональній владі для цього необхідний лише адміністративний ресурс.

Випуск акцій – слабке джерело фінансування інновацій в умовах не розвинутого українського фондового ринку.

Як показало дослідження в Україні переважає фінансування за рахунок власних коштів. Комерційні банки не бажають підтримувати довгострокові інноваційні проекти металургійних, хімічних і машинобудівних підприємств області. Завдання місцевих органів влади полягає у стимулюванні розвитку на території області лізингових і венчурних компаній. У рамках чинного в Україні законодавства наявні очевидні переваги лізингу перед кредитом. Згідно із законами України “Про лізинг” і “Про оподаткування прибутку підприємств”, лізингоотримувач має можливість зменшити податкову базу по податку на прибуток. Іншою перевагою лізингу є можливість повернення устаткування після закінчення строку лізингового договору, тоді як при кредиті таке неможливо [1,2].

Ще одним методом фінансування інноваційних проектів може бути створення регіонального інноваційно-інвестиційного фонду з пайовою участю в статутних капіталах місцевих органів влади і компаній-розробників. Цей фонд буде здатним купувати і впроваджувати перспективні науково-технічні ідеї на взаємовигідних з розробником умовах. Він має бути підконтрольним облрадам областей. Управляти кожним фондом стане відібрана на конкурсній основі професійна компанія. Її завдання – протягом інвестиційного періоду окупити вкладені

кошти (вони будуть спрямовуватись на нові інноваційні проекти або повертатимуться в дохід обласного бюджету).

Назвати інноваційно-інвестиційний фонд добродійною організацією буде важко. Навіть у тих випадках, коли проекти, прийняті до фінансування, мають венчурний характер, фонд прагнучиме до повернення інвестицій. Ризики, що виникають при цьому мають покриваються за рахунок обмеженого терміну повернення позичених коштів, підвищеної норми прибутковості проекту, а також майнових гарантій з боку його ініціатора (нею може бути наявність власних коштів в заданому обсязі, як при лізингових угодах). Також мають використовуватися відомі в банківській діяльності методи управління ризиками, зокрема, участь в управлінні: фонд має контролювати всі фінансово-господарські операції, пов'язані з реалізацією проекту.

Регіональний фонд фінансуватиме проект до стадії дослідного зразка, також фонд може взяти на себе його сертифікацію, зокрема міжнародну, а в необхідних випадках і ліцензування. Дослідний зразок, як зазначалося вище, може знайти інвестиції для серійного виробництва серед зацікавлених підприємств області.

У будь-якій державі важливим чинником інноваційного розвитку економіки є його ефективно податкове стимулювання. Аналіз податкового законодавства показує, що податкові пільги призначені переважно організаціям, що здійснюють НДДКР. Пільги іншим суб'єктам інноваційної діяльності, наприклад, що надають фінансову підтримку на різних стадіях інноваційного циклу або сприяють освоєнню і поширенню інновацій, розвинуті слабо. У ситуації, що склалася, регіональні власті вимушені самостійно вживати заходи зі стимулювання інноваційної активності підприємств.

Наступним напрямом інноваційного розвитку є створення ефективної інфраструктури підтримки інновацій. Зарубіжний досвід показує, що вона є реальним інструментом впливу влади на інноваційний розвиток. Для цього необхідно:

- створити при підтримці органів державної влади й місцевого самоврядування елементи інноваційної інфраструктури, яких бракує;
- за участю керівництва інфраструктурних організацій і органів державної влади організувати заходи, що сприяють розвитку інфраструктурної мережі (сумісні семінари, засідання клубу, веб-сторінки і т.д.);
- при організаційній підтримці органів державної влади сприяти розвитку зовнішніх зв'язків організацій інноваційної інфраструктури.

Основними інфраструктурними проблемами в регіонах України є:

- фрагментарний характер діяльності окремих елементів інфраструктури;
- виключно галузевий підхід до розробки стратегії та програми інноваційного розвитку регіонів;
- наявність так званого “місництва”, що протидіє повноцінній

реалізації принципів програмно-цільового управління економікою;

– слабкі інформаційні й організаційні взаємодії по вертикалі та горизонталі управління інноваційним розвитком.

На сьогодні існує досить розгалужена мережа організацій, що сприяють розвитку інноваційної діяльності. Слід відразу відзначити, що об'єкти інноваційної інфраструктури можуть вирішувати лише частину проблем, і успішний розвиток інноваційної діяльності не може бути поставлено в залежність виключно від наявності або кількості відповідних об'єктів інфраструктури.

Формуючи стратегію інноваційного розвитку, слід пам'ятати, що людський капітал стає найважливішим чинником успішної розробки і поширення високих технологій. Володіння технологіями на сьогодні вже не розглядається як незаперечна конкурентна перевага, оскільки вони можуть досить швидко копіюватися. Саме за рахунок концентрації інтелектуального капіталу можна зберегти високий темп розвитку, що характеризується швидкою зміною технологій.

Як наголошувалося вище, у регіонах України нарастають проблеми з кадрами, що забезпечують дослідження і розробки, нагальною є проблема нестачі середнього технічного персоналу і кваліфікованих робітників. Проблемою підприємств, які випускають інноваційну продукцію, останнім часом є старіння кадрів, які є носіями ключових технологій. Без приходу молодих працівників використовувати технології можуть бути частково втраченими.

Ще однією проблемою для регіонів України залишається проблема “відпливу мізків” за кордон, адже зараз українські фахівці, здобуваючи вищу технічну освіту, не мають можливості влаштуватися на гарну роботу в рідній країні. Кандидати і доктори наук не мають можливості самореалізуватися через нестачу коштів на реалізацію їх проектів і небажання державних органів влади їх затримувати. Тобто в Україні склалася ситуація, коли, з одного боку, у бюджеті витрачаються величезні кошти на надання якісної вищої освіти, а з іншого – держава не має можливості або бажання забезпечити повернення цих коштів у вигляді додаткової вартості, що створюється за рахунок праці висококваліфікованих кадрів, на освіту яких вони витрачалися. Звичайно, сьогодні держава не може створити так звану “завісу”, що існувала в часи Радянського Союзу. Державні органи влади мають шукати інші шляхи вирішення цієї проблеми.

Перш за все, це більш якісний аналіз попиту на ринку праці, який обов'язково треба зіставляти з пріоритетами інноваційного розвитку регіонів, які розробляються на 10 – 15 років. Зіставлення саме з пріоритетними напрямками розвитку регіонів є важливим тому, що терміну окупності інноваційних проектів у регіонах України у середньому становить 5 – 7 років, що приблизно дорівнює строку вибору професії та навчання їй у вузі. Якщо орієнтуватися тільки на поточну ситуацію, навіть за допомогою математичних моделей прогнозування, як це робиться зараз,

держава не може надати гарантію працевлаштування. Якщо брати до уваги пріоритети інноваційного розвитку регіону, то за умови виконання програм розвитку, що складаються на регіональному рівні, на момент закінчення вузу не випускник буде шукати роботу, а відкриті згідно з програмами розвитку інноваційні підприємства.

Що стосується висококваліфікованих ІТ - спеціалістів та наукових кадрів вищої кваліфікації, то для того, щоб у них виникло бажання залишитися в країні, державні та регіональні органи влади можуть:

- розробляти та реалізовувати програми із соціальної підтримки талановитої наукової молоді, сприяння будівництву гуртожитків й іншого житла для молодих учених і викладачів, виділяючи на пільгових умовах земельні ділянки і надаючи допомогу в організації будівництва й облаштуванні;

- надавати пільгові кредити на отримання житла;

- надавати гранти на розробку проектів, що мають впроваджуватися в Україні;

- надавати допомогу у захисті інтелектуальної власності.

Нарешті, при формуванні стратегії інноваційного розвитку слід пам'ятати про підвищення рівня інноваційної культури в регіоні. Здатність одних людей генерувати нові ідеї, а інших їх об'єктивно оцінювати і приймати рішення з їх втілення, уміння та навички професійного вирішення поставлених завдань зрештою є визначальними чинниками успіху інноваційного розвитку.

Підвищення рівня інноваційної культури в регіоні включає:

- участь керівництва компаній, вузів, органів державної влади в організації курсів для навчання персоналу компаній;

- цільову підготовку кадрів вищими і середніми професійними навчальними закладами для інноваційних виробництв, що зростають, зокрема з використанням механізму держзамовлення;

- за допомогою високопрофесійних консультантів організацію вузами навчання кадрів організацій інноваційної інфраструктури з їх стажуванням на підприємствах;

- організацію вузами навчання співробітників засобів масової інформації для забезпечення кваліфікованої інформаційної підтримки реалізації інноваційних проектів;

- розвиток обміну досвідом з науковими центрами України з інтеграції освіти і науки, підготовки висококваліфікованих фахівців для наукових установ регіону;

- підвищення авторитету науки в житті суспільства з використанням сучасних засобів масової інформації;

- підготовка методик і підручників для шкіл, вузів і промислових підприємств з розвитку творчого мислення.

Висновки. Усі ці заходи дають змогу здійснити якісні перетворення в інноваційній сфері регіону.

Використані джерела інформації:

1. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР, зі змінами // Вісник податкової служби України. – 2001. – № 1. – С. 5-7.
2. Закон України “Про лізинг” від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР, зі змінами / [Електроний ресурс]//Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1381-15>
3. Зінченко О.П. Регіональна політика підтримки інноваційної діяльності в малому бізнесі / [О.П. Зінченко, І.С. Кузнєцова, В.П. Ільчук]. – К.: НДІСЕП, 2005.- 356с.
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально –економічного розвитку: Монографія / За ред. З. С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – С. 19.
5. Регіональне управління: Навч. посіб. / [Л. М. Зайцева, С. М. Серьогін, Н. Й. Коніщева та ін]; Заг ред. Л. М. Зайцевої. – Дніпропетровськ, ДФ УАДУ, 2000. – С. 12.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 351.82:504

Гіндес О.Г.,
к. держ. упр., докторант,
Кримський економічний інститут
КНЕУ ім. В. Гетьмана

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ

Обґрунтовано раціональне використання і відтворення ресурсів, охорони навколишнього середовища. Досліджено шляхи підвищення ефективності використання природних ресурсів й охорони навколишнього природного середовища в державі.

Обосновано рациональное использование и воссоздание ресурсов, охраны окружающей среды. Исследованы пути повышения эффективности использования природных ресурсов и охраны окружающей естественной среды в государстве.

The rational use and recreation of resources, guard of environment is grounded. The ways of increase of efficiency of the use of natural resources and guard of natural environment are explored in the state.

Постановка проблеми. На початку третього тисячоліття виникла гостра необхідність у підвищенні еколого-економічної ефективності природоохоронних заходів. Однією з основних складових цих процесів є виконання вимог щодо раціонального використання природних ресурсів. Проблеми раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища передбачають застосування комплексу заходів, до яких відноситься ефективно застосування економічних інструментів разом із соціально-політичними, правовими, психологічними та етичними методами.

За змістом розрізняють такі природоохоронні заходи [4, с. 34]: